

Diccionaris futurs

Desconèixer, ignorar, aprendre

26/01/2026

Andreu Escrivà i Garcia

Palle Knudsen / Unsplash.

Que no siguem capaços de mapar tots els vincles que configuren la trama de la vida no implica una incognoscibilitat d'aquesta. L'ecologia ens proporciona un marc teòric i operatiu útil, encara que siga incomplet i estiga en constant revisió –entre altres motius, per a incorporar els sabers indígenes. Els avanços en els últims trenta anys, i molt particularment en el camp de la biologia de la conservació, són enormes.

En aquest context, resulta sorprenent que hi haja aproximacions a les polítiques de la natura en el segle XXI l'eix fonamental de les quals siga la

impossibilitat d'entendre i conèixer la natura mateixa. Aquest és el cas del molt influent i celebrat Socialismo de medio planeta, un estimable però fallit exercici d'assaig utòpic escrit per l'historiador mediambiental Troy Vettese i l'enginyer ambiental Drew Pendergrass.

A l'inici del llibre, es pregunten: què podem saber? Fins a quin punt podem conèixer la natura? Quines són les conseqüències de la nostra ignorància, tant per a nosaltres com per al món natural? Aquests interrogants són crucials i estan ben plantejats. No obstant això, la seua resposta és completament insatisfactòria. Valent-se d'uns punts de suport extraordinàriament febles –un breu text d'Edward Jenner sobre la vacuna de la pigota i el fracàs del famós experiment Biosfera 2– plantegen la incognoscibilitat última de la natura com un fet.

Els autors aprofundeixen en el tema d'allò que pot ser conegut i controlat, i es qüestionen què és més complex i impossible de conèixer, si el mercat o la natura. Aquest dilema afecta directament la línia de flotació del neoliberalisme (exemplificat pels economistes Ludwig von Mises i Friedrich Hayek), doctrina econòmica per a la qual el mercat és incognoscible, i per això rebutgen frontalment que es tracte de planificar-lo. Vettese i Pendegrass, per contra, addueixen que els mecanismes de la naturalesa no es poden conèixer, mentre que el mercat sí que pot planificar-se. Obtenen així la justificació necessària per a proposar la planificació socialista del mercat. Això, al seu torn, permet la cessió al món no humà de mig planeta perquè la biodiversitat florisca i persistisca, en línia amb una proposta anterior d'E. O. Wilson. Controlar l'economia per a donar espai a la natura.

Vettese i Pendegrass elaboren tota la tesi del seu llibre sense fer al·lusió a l'ecologia, sense avaluar què sabem i què no, sense oferir cap mena de panoràmica o d'anàlisi científica seriosa que justifique la seua postura. Accepten de forma acrítica la controvertida proposta de deixar mitja Terra a altres espècies, i alhora es despreocupen de què passa amb la natura en la mitja part humana. I, sent coherents, si es parteix de la base que no es pot conèixer la natura, tampoc es podrà saber si està en perill.

Però el món natural sí que es pot conèixer. Hi ha tota mena de dificultats tècniques i també epistemològiques, així com de condicionants socials i econòmics, però la realitat del món viu no ha de tractar-se com un mer constructe, modelat segons els nostres desitjos. Indagar en la substància última de les preguntes, en l'arquitectura de la realitat i en la textura del coneixement, no només és desitjable: és imprescindible.

Allà fora hi ha milions d'espècies a les quals no els importa gens ni mica si considerem que podem conèixer o no el seu destí, vincles o origen. Que no saben qui és Hegel, ni Jenner, ni Malthus. Espècies que formen part d'un tot que existia abans de nosaltres i de les nostres llarguíssimes dissertacions filosòfiques. Espècies que necessitem comprendre de forma urgent, encara que siga mitjançant models incomplets, estudis millorables i equacions aproximades, amb el fi d'evitar que, absorts en discussions interminables, el dia en què ens decidim a actuar ja hagen desaparegut.

Miratges de biodiversitat

21/11/2025

Andreu Escrivà i Garcia

Recentment s'ha parlat de la desextinció del llop gegant, després que l'empresa Colossal Biosciences haja criat tres llops amb gens de llop gegant. En la imatge, un dels cadells. / Colossal Biosciences.

Diries que en un zoològic hi ha molta biodiversitat? Ho podria semblar a primera vista, certament. No obstant això, i deixant de banda que es tracta d'un espai artificial els límits del qual han sigut marcats per l'ésser humà, hi manquen dues coses fonamentals: heterogeneïtat i relacions. Hi ha pocs exemplars d'unes quantes espècies que no mantenen relacions entre si, ni tan sols les que solen trobar-se en els mateixos ecosistemes a la natura.

Des de fa mil·lennis, s'han capturat animals per a exhibir-los a ulls humans, particularment dels aristòcrates i dels membres de la reialesa. Sol considerar-se el de Nekhen, la capital de l'Alt Egipte durant el període predinàstic, com el primer zoològic (encara que fora molt distint del que avui entenem com a tal). Les restes, descobertes en 2009, daten de fa aproximadament 5.000 anys. La trista història dels zoològics ve de llarg.

Temps després, durant el segle XVI, es van començar a construir espais en les metròpolis europees per a exhibir els animals que eren capturats en les colònies. Amb l'obertura del zoo de Viena, en 1752, és quan trobem el que avui entenem per zoològic, un espai orientat a l'oci (humà, per descomptat) i a un cruel voyeurisme interespecie.

Vivim en un moment històric en què per fi s'ha posat en qüestió la permanència d'aquestes institucions, que presenten un historial interminable de patiment i tracte indigne i degradant cap als animals allí allotjats. Pot ser que els zoològics hagen progressat enormement, però encara queda molt de camí per fer. La senda hauria d'anar cap a la reconversió –allà on es puga i tinga sentit– en centres de conservació i investigació sense ànim de lucre. Continuar mostrant animals captius en contra de la seua voluntat, al mig de ciutats a milers de quilòmetres del seu hàbitat natural, és tan censurable com incompreensible.

Els zoològics, a més, creen l'artificialosa il·lusió segons la qual sempre hi haurà una «còpia de seguretat» del món viu. Que no passa res si s'extingeix un animal en el seu hàbitat natural, perquè podrà continuar vivint tancat, encara que això només comporte el nostre qüestionable gaudi estètic i prive el seu ecosistema originari de les funcions que hi feia.

De la mateixa manera, la desextinció d'espècies ens ofereix una visió similar, propera a allò que en el marc del canvi climàtic podríem anomenar tecnooptimisme. Si podem recuperar un mamífer després de posar fi a l'existència de l'últim exemplar salvatge, quin problema hi ha? Doncs uns quants, la veritat.

Més enllà dels insalvables problemes tècnics i biològics per a la major part de les espècies, retornar a la vida una espècie extinta és un esforç fútil per revertir la nostra destrucció del món natural. Mentre no canvie allò que la va dur a l'extinció –en molts casos, la destrucció i la fragmentació del seu hàbitat– res no garanteix que sobrevisca. Però és que, a més, estaríem gastant milions d'euros en una estratègia l'objectiu de la qual és, en molts casos, arribar a una recreació coenta i deslluïda de Jurassic Park (ben monetitzada, és clar). Tots els diners que pretenguem invertir en la desextinció s'aprofitarien molt millor en projectes de restauració ecològica, en posar en marxa reserves i espais protegits, o també en fomentar la molt necessària convivència amb les espècies en perill crític.

Necessitem allunyar-nos de miratges i solucions màgiques. Fa segles que pensem que podem dominar i encapsular la natura, sense adonar-nos que nosaltres també som natura. Confinar-la a espais tancats o apostar la seua supervivència a fantasies més pròpies de la ciència-ficció que de la biologia de la conservació és sotmetre i condemnar a tota la vida del planeta. També a nosaltres mateixos

El mapamundi de l'antropocè

18/09/2024

Andreu Escrivà i Garcia

«Els mapes comencen a fer aigües: des de principis del segle XX, el nivell del mar ha pujat vora trenta centímetres». / Producciones Cinematográficas Orfeo.

No sempre hem sabut quina forma tenia el món. Quins eren els seus límits, amb quins colors pintar muntanyes i valls. Tenien nom aquelles terres llunyanes? Hi vivia algú? L'oceà el solcaven monstres inimaginables, que atemorien els navegants i poblaven els contes infantils i els relats de les tavernes marítimes.

Plasmar el món a l'argila, el pergamí, el paper o la pantalla ha estat un impuls que ens ha acompanyat des de fa mil·lennis. Des de l'esquemàtic primer mapamundi babiloni de fa 2.700 anys fins a Google Maps, passant per la geografia de Ptolemeu, el mapamundi de Fra Mauro (que va dibuixar-lo sense abandonar mai Venècia), la primera projecció de Mercator o el bellíssim *Orbis terrarum nova et accuratissima tabula* (1658) de Nicolas Visscher, en què el món encara roman inacabat. Ens costà més de 2.000 anys tancar les línies del mapa, delimitar al paper i a la ment on es trobava cada continent. I ara, només tres segles després d'haver-ho aconseguit, hem de tornar a traçar la línia del món.

Des de l'estrena de la pel·lícula *Jurassic Park*, el 1993, el nivell del mar ha pujat mig pam. Sembla poc, però no ho és: deu centímetres són la diferència entre l'esglai i la catàstrofe. Des de principis del segle passat són ja dos pams i mig: vora trenta centímetres. Els mapes que tan delicadament hem confeccionat comencen –mai millor dit– a fer aigües. Si bé és cert que les costes d'arreu del món han sofert modificacions notables per les infraestructures que s'hi han construït, l'amenaça que ara plana sobre aquestes és d'una dimensió distinta, descomunal.

Hi ha relats sobre la pujada del nivell del mar a l'inici de l'Holocè (fa entre 12.000 i 7.000 anys) que encara sobreviuen a la cultura oral d'algunes comunitats, com la dels aborígens australians. És possible que les cròniques de l'actual ascens de l'aigua no duren tant –qui sap on estarà la humanitat d'ací a tant de temps!–, però sens dubte estaran ben documentades. Els vídeos de les catàstrofes naturals, que sovint es tornen virals a les xarxes socials, seran uns dels més prolífics fedataris d'un canvi que ja es palpa als cinc continents.

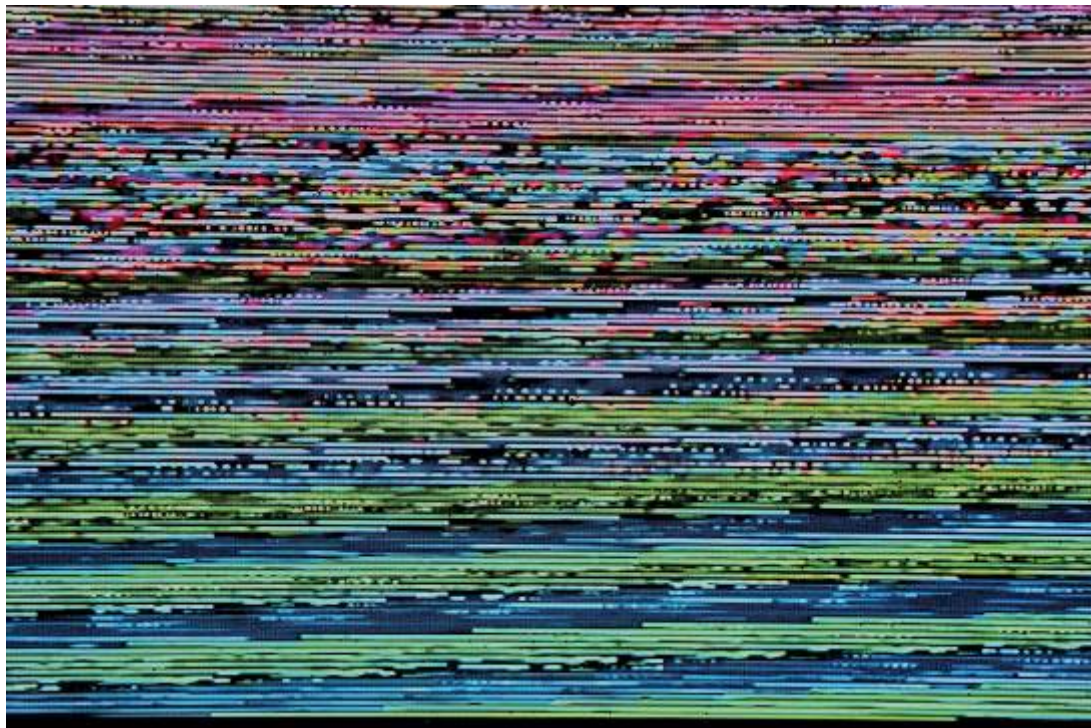
Uns quants illots del Pacífic, a les illes Salomó, fa anys que van desaparèixer. A São Tomé i Príncipe ja estan planificant el trasllat de poblacions cap a l'interior, a causa dels riscos climàtics. Al Regne Unit han quantificat en 200.000 les cases i negocis en risc. A França estan començant a preguntar-se què fer, perquè tenen una línia de costa particularment vulnerable a la pujada del nivell del mar. A Bangladesh la salinització dels cultius afecta centenars de milers d'agricultors, alguns dels quals han hagut de reconvertir-se a aqüicultors. El 2022 Venècia va activar un caríssim sistema de barreres artificials per tal de protegir la ciutat en moments d'acqua alta. Els pols nord i sud muten any rere any, amb la superfície tacada de blanc empetitint-se en una espiral sense fre.

Sembla evident que redibuixar els mapes no és una opció, sinó una comesa que haurem de complir tard o d'hora. Ara bé, encara som a temps de decidir com serà el mapamundi de l'antropocè. Podem i devem decidir si els mapes del futur estaran farcits d'indicacions d'infraestructures fòssils i urbs mig negades, o si, per contra, reflectiran un procés lent i costós, però exitós, de retirada i convivència. No és tard per aconseguir que la cartografia de l'antropocè oferisca una crònica visual de l'assumpció dels límits i la realitat per part de les societats humanes del segle XXI. Tant de bo qui la consulte al futur hi veja no només la història d'un trasbals monumental que encara –de segur– durarà, sinó també la d'un moviment compassat i decidit d'una humanitat que, a la fi, va entendre que vivia a un món nou, i que li calien nous mapes per a viure-hi i navegar-lo.

Un futur intel·ligent

08/03/2024

Andreu Escrivà i Garcia

Michael Dziedzic

Tinc un amic que diu que el futur s'escriu només amb dues lletres: la i i la a. IA. I potser no està equivocat: cada vegada més, la intel·ligència artificial està present a les nostres vides. Ja ha penetrat fins i tot els anuncis de telèfons mòbils i cotxes, i també els cartells que veiem pel carrer; és un element més del llenguatge comercial. A les aules, des de secundària fins a la universitat, és una realitat indefugible que mestres i professors estan aprenent a entendre i conduir, no sense dificultat. Qui t'ensenya, humana, a parlar amb les màquines?

Abunden ja els exercicis on s'explota la capacitat de predicció de la IA. La gent li pregunta quin serà el número que eixirà a la loteria – sense èxit, és clar–; els metges li inquireixen si ensuma algun tumor a la radiografia (amb resultats prometedors), i els climatòlegs i meteoròlegs comencen també a demanar-li com veu això del canvi climàtic, a més de l'oratge setmanal. Tanmateix, i tal com afirma el físic Gustau Camps-Valls, catedràtic al Departament d'Enginyeria Electrònica de la Universitat de València, en una entrevista publicada a la web de Mètode, «La intel·ligència artificial és capaç de predir, però no d'entendre i explicar conceptes». Aquesta és la clau... de moment. Perquè el que no està tan clar és que això haja de romandre sempre així.

És ben possible que el salt que tenim al davant siga un d'aquells que defineix un trencament d'època. Ens trobem, de fet, en un moment d'especulació sobre si la intel·ligència artificial comportarà una evolució gradual de les nostres capacitats cibernètiques, a la manera del que proposava Charles Darwin per al canvi d'espècies d'animals i plantes, o, per contra, suposa una disrupció com les que Stephen Jay Gould veia a la història evolutiva de la vida. Si m'he d'inclinar cap a alguna de les dues opcions, diria que ho faig més per la ruptura. Espere equivocar-me.

Mentre, però, aquesta intel·ligència, que està al servei del capital de les empreses que en són propietàries, es beu amb una set irrefrenable l'aigua que és cada dia més escassa a casa nostra, i engul quantitats pantagruèliques d'energia. Ens fa perdre el temps, també, perquè, mentre esperem que ens solucione tot això de l'escalfament global –alguna cosa se li acudirà a la IA!–, les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle continuen creixent, la concentració atmosfèrica augmentant i els termòmetres escalant. No hi ha res que ens haja de dir la intel·ligència artificial que no sapiguem ja. Absolutament res.

Ens cal un canvi cultural, capaç de fer-nos recuperar la nostra humanitat i un sentit col·lectiu d'esperança i propòsit. Hem de lluitar per tornar a creure en el futur, i el trànsit cap a un pervindre distint no és cap altre que el de la justícia social, la planificació i redistribució dels recursos, i el decreixement dels més rics –països i persones– per a permetre el benestar de tota la humanitat, no només d'una part ínfima i avariciosa, que guarda la seua riquesa entre murs altíssims i soliloquis farcits de paranoia i por.

Al camí, és cert, podrem (caldrà!) usar la cossa de la IA. Però la decisió prèvia i el focus haurà de ser nostre. Cap IA ens pot ensenyar què és la fraternitat, què són els valors que ens fan humans. Massa vegades les fantasies futuristes, des d'alguns contes d'Isaac Asimov fins a Matrix, ens dibuixen *Homo sapiens* com una espècie prescindible, que es reproduïx com un virus, que només sap fer mal. Les màquines apareixen llavors com la salvació d'una biosfera que contempla alleujada la nostra desaparició. Aquest no és tampoc el futur que hauríem de desitjar. Un altre camí és possible, però només podem caminar-lo agafats de la mà, entrelaçant uns dits tangibles i reals, embolicats amb una pell que coneix l'aspror i el pes del passat, però que somnia amb un demà on les ovelles no són, encara, elèctriques.

El millor despertador és un plat de sopa

05/02/2024

Andreu Escrivà i Garcia

L'obra *Els Gira-sols*, de Van Gogh, a la National Gallery de Londres va ser blanc d'una protesta contra el canvi climàtic. / Unsplash

Fa uns pocs dies em trobava a un institut de l'àrea metropolitana de Barcelona, on em vaig atansar per tal de fer una xerrada sobre canvi climàtic. El tema (una mica àrid, fins i tot el 2024) i l'hora (tot just abans de dinar) m'ho posaven difícil, certament. Tanmateix, només calgué un pot de sopa per a encendre l'espurna del debat i despertar la classe de la seua letargia. M'explique.

Quan estic davant d'un grup d'alumnes, tracte que no assistisquen a una rígida conferència acadèmica, farcida de dades incomprensibles i multitud d'elements estranys. Per contra, tracte d'establir una conversa bidireccional amb algú que els

conta com n'és, de gros, l'embolic aquest de l'escalfament global. De vegades ho aconseguisc, de vegades no, però sempre aprenc alguna cosa pel camí. I un d'aquests aprenentatges és que n'hi ha prou amb posar una imatge d'una acció de protesta climàtica a un museu, com la d'Els gira-sols de Van Gogh a Londres o La Gioconda a París, per tal que la classe sencera vulga dir la seua i s'espole el sopor d'estar aguantant un pesat climàtic. Tots parlen alhora, es contesten entre ells, em miren inquisidorament per saber la meua postura. Això m'ha passat no una, sinó moltes vegades; gairebé a totes les xerrades des d'octubre de 2022, quan es va produir la primera d'aquestes accions a la National Gallery. I és llavors quan els dic dues coses a l'alumnat.

La primera, els recorde que no han dit ni pruna quan els he ensenyat les gràfiques que mostren com pot ser el que queda del segle XXI. Els he parlat de com serà de difícil la seua vida si no frenem amb rapidesa les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle, perquè són persones que arribaran sense gaire esforç a viure un 2100 que a molts encara ens sembla la línia temporal d'una pel·lícula de ciència-ficció. El que per a mi és un número de l'eix horitzontal de les gràfiques de l'IPCC, per a les i els alumnes forma part del seu futur, del seu recorregut vital. Els mostre simulacions de la pujada del nivell del mar, els parlo de cultius i ecosistemes, de ciutats asfíxiques i d'un món que, a la força, ja no serà fòssil i haurà de viure amb menys energia. Res d'això sembla immutar-los, més enllà d'alguna ganyota. I, en canvi, s'indignen —de vegades fins i tot s'exalten— amb una mica de sopa tacant un vidre.

Critiquen amb duresa les activistes, proclamen que aquestes accions no serveixen per a res, que elles i ells no ho farien mai de la vida. Que per què atacar l'art, que no fa falta, que hi ha millors formes de protestar. És en aquell moment quan els pregunte si s'han adonat que els he dibuixat un panorama extraordinàriament complicat per al que els queda de vida, davant el qual han romàs en silenci, però s'han barallat per participar en el debat sobre les accions als museus. Es queden callats, miren endins. Els dic: «Veieu com sí que funciona? No heu reaccionat ni amb gràfiques, ni amb imatges, ni amb estudis científics, ni amb les bromes sobre el canvi climàtic i la cervesa. Amb la sopa de tomata, sí». I és per això per què és útil: perquè permet portar la conversa climàtica allà on habiten les emocions. Perquè provoca el tipus de resposta visceral que ens cal en aquest moment, i que no estem sabent generar per altres mitjans.

També els dic una altra cosa. «Sabeu què és aquesta foto?». Neguen amb el cap. A la imatge, s'hi veu la demolició d'una església. Els explique que l'enderrocament el fa l'empresa alemanya RWE, per tal d'extreure el lignit que hi ha davall del temple. Del poble, en realitat: RWE comprà tot el poble la dècada passada. Avui Immerath és només un contorn a Google Maps, perquè les cases ja no hi són, i el mateix ha ocorregut amb altres poblets de la zona. Aquella església del segle XIX no era cap obra mestra, per bé que fou el centre espiritual d'aquella comunitat durant cent vint-i-dos anys. Per què no en sabíem res? Aquesta destrucció sí que és irreversible.

«Com també ho és», els dic, «la d'aquest dibuix de Frida Kahlo». Alcen la vista, les celles dibuixen un arc d'incredulitat. Kahlo sí que saben qui és. I no es creuen el que els ensenye: la notícia de com un milionari, Martin Mobarak, crema un dibuix de l'artista mexicana, per tal de convertir-lo en 10.000 peces d'art digital i vendre-les com a NFT. Ho va fer a un esdeveniment públic a Miami, amb càmeres i somriures. No s'amagava, i la destrucció era tangible, dolorosa. L'alumnat s'indigna, i amb raó. «Per què sabíeu qui eren les activistes del Louvre o de la National Gallery i no coneixíeu aquest senyor?». Tampoc coneixen les altres accions dels moviments de protesta pel clima a aeroports, concessionaris de cotxes de luxe o seus de fons d'inversió.

Recorde una anècdota que em contà un amic, fa temps. Un professor universitari d'una carrera d'humanitats li pregunta a la classe si saben qui és el president de Veneçuela. Tots contesten que sí, és clar: Hugo Chávez. Seguidament pregunta «I el de Portugal?». Ningú alça la mà, o potser només ho fan un parell de persones. «Heu de preguntar-vos qui està pensant per vosaltres». Això mateix els dic a l'alumnat de l'institut. Que es pregunten per què coneixen una història i no l'altra. Per què rebutgen amb tanta violència uns actes mentre n'ignoren altres de molt més reprobables.

Encara no sabem si les accions als museus tindran un efecte positiu o negatiu a llarg termini a l'opinió pública. El plural d'anècdota no és «dades»: ens calen més estudis per a saber si generen aversió o adhesió, si influeixen accions legals o governamentals més enllà del seu efecte a les percepcions de la ciutadania. El conegut com a «efecte del flanc radical» pot implicar una ampliació de la base moderada del moviment climàtic, i s'ha pogut observar al moviment pels drets civils i també al moviment feminista. Sembla estar produint-se també en aquest cas, segons la recerca disponible. I això és una bona notícia.

El que queda clar és, a parer meu, que si un vidre tacat és capaç d'insuflar vida a un debat climàtic somort i engabiat a l'agenda governamental, benvinguda siga la sopa als museus. Algun dia, els ho assegure, ens semblarà ben poca cosa. I la Gioconda, si hem fet els deures climàtics, somriurà a la fi, sabent-se part d'una història d'èxit.

© Mètode 2024

Pensar a través de l'art

20/12/2023

Andreu Escrivà i Garcia

El llenguatge artístic, calidoscòpic i infinit, és capaç d'arribar allà on mai ho farà una gràfica de l'IPCC. En la imatge, *Embolismo por soleá* (Paula Bruna, 2023) / Fotografia d'Ana Lorente

Fa uns mesos, vaig assistir, atònit i meravellat, a la representació d'una xerrada científica que portava per títol *Embolismo por soleá*. La veritat és que no era tal xerrada (tot i que anava precedida de dues taules rodones de format, en diríem, «estàndard», en una de les quals vaig participar), però jo pensava que sí. Sempre m'agrada deixar-me sorprendre als actes, jornades i esdeveniments, i tracte de llegir relativament poc sobre el que hi escoltaré o veuré. En aquella ocasió, l'encontre, organitzat per Oxfam Intermón a Barcelona, tenia lloc en una sala gran i negra, on els assistents, vora

seixanta persones, estaven situats en semicercle.

De sobte, mentre un científic del CREAM explicava què és això de l'embolisme vegetal (el taponament dels conductes del xilema), es va muntar a la sala un tablao flamenc. Palmes i tacons per a acompanyar el ritme de l'obstrucció del xilema, que sonava com una caixa de ritmes. Una guitarra per a insuflar-li una melodia a base de colps, i una veu que excavava fins al fons de l'ànima per a cantar la vida i la mort d'una planta. De forma intermitent, als silencis que hi havia quan parava la música i el so del tronc, l'investigador anava explicant per què allò era important. Què ens contava de la sequera, del canvi climàtic, de l'adaptació de les espècies i ecosistemes? I, de sobte, de nou, la guitarra, les palmes, les paraules de vegades intel·ligibles. Tot això, a més, amb la presència d'un relator gràfic que ens va obsequiar amb un bon nombre de vinyetes capaces de sintetitzar allò que no hauria dit millor cap nota de premsa.

Si els parle d'aquesta jornada i de l'*Embolismo por soleá*, creat per l'ambientòloga i artista Paula Bruna, és perquè se m'ha quedat gravada a foc. Vaig aprendre què era un embolisme vegetal (no en tenia ni idea!), vaig emocionar-me, em va entretenir i me'n va fer parlar amb uns quants assistents. La diferència fonamental, no ja amb els qui vam precedir la performance, sinó amb la immensa majoria de les xerrades a les quals he assistit o en què he participat, era la presència de l'art. L'art com un fil que teixia el discurs, capaç de colpejar l'estern i arribar als pulmons, al cor, a les entranyes, que són el que de veritat ens mou.

La ciència necessita aliar-se amb l'art, i l'art ha de sentir-se partícip de la solució, del flux comunicatiu. El llenguatge artístic, calidoscòpic i infinit, és capaç d'arribar allà on mai ho farà una gràfica de l'IPCC, una lectura d'un satèl·lit de la NASA, un informe tècnic del CSIC.

Necessitem, és cert, que la cultura incorpore la realitat ambiental, i trobar-nos amb llibres, pel·lícules, còmics, escultures o cançons a les quals es perceba la crisi climàtica, la pèrdua de biodiversitat, o la contaminació de les grans urbs. Però, més enllà d'això, és urgentíssim també que la comunicació científica aprengui de l'art, s'hi entrellace per ser capaç d'arribar al moll de l'os de cadascú de nosaltres. Per tal de tocar les emocions i no només la butxaca i la raó. Tant que es parla de la política de les emocions (quanta gent no vota allò que li convindria a la seua economia domèstica, o allò que –racionalment– beneficiaria el seu benestar?) i sembla que el món de la ciència hi continua essent aliè, si obviem algunes excepcions.

Si ens creiem que això ens canviarà el futur (ho farà!) no podem transmetre-ho només a base de diapositives de PowerPoint o classes magistrals. Caldrà explorar nous camins, buscar noves veus, apuntar a un lloc distint del cervell i del cos. Sempre amb rigor i amb les dades científiques al costat, però també amb humanitat, amb ràbia, amb dolor, amb alegria. Per tal d'aconseguir xicotets miracles com que, al cap d'una hora, estiguem a trenc de plor perquè a un arbre que no coneixerem mai se li han obstruït els canals del xilema i s'acosta, així, a la mort.

© Mètode 2023 - 119. #Storytelling - Volum 4 (2023)

Una passa endavant, una cap endarrere

16/10/2023

Andreu Escrivà i Garcia

Núvols i contaminació atmosfèrica sobre Barcelona (2014). Malgrat els impactes sobre la salut de les persones, l'entrada en vigor de la norma Euro 7 sobre les emissions de vehicles ha estat posposada per a 2025. Foto: Albert Torrelló a Flickr

Fa uns anys, el 2017, vaig valorar utilitzar la cançó «Despacito», de Luis Fonsi, com una metàfora de l'acció climàtica: tot anava massa lent. Pensava que amb la crossa melòdica i l'estela d'un èxit internacional la cosa s'entendria millor, però mai no em vaig atrevir a mesclar les cimeres internacionals sobre l'escalfament global i aquell succés radiofònic, que encara ressona als altaveus en 2023. Passat any i escaig de la publicació de la cançó, i sense necessitar l'ham de la tornada coneguda per tothom, una adolescent sueca fou capaç de mobilitzar quasi tanta gent al carrer com Despacito a les discoteques i les revetlles de l'estiu

precedent. A Greta Thunberg li bastà una pancarta i molta honestedat per a arribar a milions de persones i fer que es mogueren amb la rapidesa que els mancava als seus governs i a les empreses que es disfressaven de verd.

Ara, set anys després, he tingut la temptació d'usar un altre hit musical per a explicar l'inexplicable. De fet, estic segur que no soc el primer a establir un paral·lelisme entre la política ambiental, en aquest cas la de la Unió Europea, i la cançó «María» de Ricky Martin. Potser a vostès no els sona la tonadeta, però ja veuran com en recorden la lletra: «Un, dos, tres / Un pasito pa'lante María / Un, dos, tres / Un pasito pa'trás». Als meus tretze anys, jo no era capaç d'entendre-la, i em semblava d'una banalitat inacceptable. Això sí, mai no he pogut traure-me-la del cap i, periòdicament ha retornat a mi com un baf d'una vigència inexplicable, insuportable.

La gràcia de la lletra –ara ho entenc– és oferir la sensació de moviment tot i que acabes al mateix lloc on vas començar. És plasmar l'atracció i alhora el rebuig per quelcom perillós però que, tanmateix, no pots evitar desitjar, com ara la relaxació de les normes anticontaminació. Això és el que acaben d'acordar els ministres d'Indústria i Comerç de la Unió Europea fa només unes setmanes: posposar dos anys l'entrada en vigor de la norma Euro 7, que regula el nivell d'emissions dels turismes i vehicles pesants, i que és lògicament més estricta que la normativa actual.

La mateixa Europa que s'enorgulleix dels seus compromisos climàtics, que té la intenció d'aprovar i desenvolupar una llei pionera sobre restauració de la natura, la mateixa que a la fi vol limitar i penalitzar el greenwashing, l'ecopostureig. La que fa tres passes endavant i de sobte, ep!, retrocedeix. Potser ho fa amb ritme i un somriure, però el retrocés és innegable i inadmissible.

L'Euro 7 no és la millor norma possible sobre contaminació dels vehicles, però era una passa endavant en la lluita per la salut i el benestar de les persones. Les limitacions legals a les emissions de partícules dels cotxes, com l'Euro 7 o les Zones de Baixes Emissions (ZBE) no venen impulsades per una qüestió climàtica i de mitigació de l'escalfament global (tot i que la norma posposada també representava una millora al respecte), sinó principalment per l'efecte que aquesta pol·lució té sobre els nostres cossos. Segons dades de l'Agència Europea del Medi Ambient, cada any moren centenars de milers d'europesos (més de 400.000) a causa de la contaminació atmosfèrica causada principalment pels cotxes, motos, furgonetes i camions als carrers i carreteres. A Espanya les morts que hi són atribuïbles ascendeixen a 30.000 persones. No estem parlant, doncs, d'horitzons espacials o temporals llunyans i a penes perceptibles, sinó de la nostra salut, de les nostres visites als centres d'atenció primària i als hospitals, de la nostra qualitat de vida. De poder o no fer esport, passejar o alenar amb llibertat a la nostra ciutat.

Els ministres d'Indústria i Comerç, liderats per una Espanya que s'autoproclama líder en tecnologies netes i adalid de la transició ecològica, ha cedit enfront del lobby automobilístic i ha posposat una norma que –l'evidència científica ho certifica de sobres– salva vides. La indústria ho ha celebrat, i amb raó: és un èxit després d'anys desinformant i pressionant els governs. Diuen que això d'adaptar els motors és massa car, si total tots els cotxes a la venda hauran de ser elèctrics el 2035. Però, compte, que ja comencen a mormolar sobre aquesta data: que si potser és massa prompte, que «el públic» no està preparat, que manca infraestructura... Guanyar temps, per a aquestes empreses, només té un objectiu: guanyar més diners.

Un diccionari de futur es fa en comú i no l'han d'escriure aquells que busquen únicament el seu propi benefici, els qui van tractar d'enganyar-nos amb maniobres perverses com el Dièselgate: quantes morts causà aquelles manipulacions del software de milions de vehicles? Un diccionari de futur tampoc no s'escriu a còpia de retrocedir pàgines i esmenar entrades. No té cap sentit esborrar tres paraules per tal de definir-ne altres tres. Tres passes endavant, i si vols descanses i agafes aire, però cap endarrere mai.

Ara, després de la capitulació dels vint-i-set ministres, la pilota està al terrat de la Comissió Europea (on molta gent es mostra preocupada pel nomenament del nou comissari d'Acció pel Clima, Wopke Hoekstra, extremballador de Shell i la consultora McKinsey & Company) i el Parlament Europeu. Esperem que deixen de taral·lejar, d'una vegada per totes, la cançó de Ricky Martin, que és del 1995 i ja hauria d'haver passat de moda. Comparteix any, per cert, amb la primera cimera internacional de la Conferència de les Parts de la Convenció de l'ONU sobre Canvi Climàtic, celebrada a Berlín. M'agradaria pensar que és una coincidència.

El retorn dels límits

15/06/2023

Andreu Escrivà i Garcia

Cordell Kingsley / Unsplash

a Boulding), les societats humanes no han mostrat cap voluntat d'implementar polítiques o sistemes que assumisquen aquests límits, si exceptuem algunes comunitats indígenes que representen un baixíssim percentatge de la població total.

Des de la tradició judeocristiana, que convida a multiplicar-se i dominar els animals i les plantes de la Terra, fins al miratge de la cornucòpia capitalista que tot ho devora, la major part de les societats humanes hem viscut d'esquena als límits. Fa cinquanta anys i escaig es va publicar l'informe *Els límits del creixement*, també conegut com a *Informe Meadows*, un document encarregat pel Club de Roma al Massachussets Institute of Technology. Era 1972, poc abans de la crisi del petroli, i semblava que, a la fi, començaríem a parlar de límits d'una manera informada, seriosa i també preocupada. No fou així.

Tot i les repercussions de l'informe, els límits no van reparèixer amb força fins a 2009, curiosament també enmig d'una altra crisi, la financera. Fou llavors quan es publicà a la revista *Nature* un estudi del Stockholm Resilience Center i altres institucions, liderades per Johan Rockström, al qual s'identificaven nou processos que regulaven l'estabilitat i la resiliència del sistema Terra. Eren la integritat de la biosfera, la contaminació química, la disminució de l'ozó estratosfèric, els aerosols atmosfèrics, l'acidificació dels oceans, els fluxos biogeoquímics del nitrogen i el fòsfor, l'ús d'aigua dolça i els usos del sòl. Proposaren tres nivells d'alerta: verd, per davall del límit; groc, en creuar-lo, però encara en la zona d'incertesa i risc creixent, i roig, més enllà del límit i amb risc alt. En el moment de la publicació havíem traspassat dues fronteres: la de la integritat de la biosfera, en el vessant de pèrdua de biodiversitat, i la del cicle del nitrogen, que els humans hem alterat a escala planetària per les necessitats de l'agricultura.

La novetat d'aquest estudi –que no estigué exempt de crítiques metodològiques i conceptuals– és que es parlava no només de límits absoluts a l'extracció i a l'ús de recursos, o a l'abocament de substàncies nocives. Era un apropament lleugerament distint, car el que volia ressaltar-se és que hi ha un llindar perquè la humanitat pugui operar amb seguretat, i que ultrapassar-lo compromet l'estabilitat planetària. I heus ací una de les claus de la noció moderna dels límits: la seua condició global.

Com va resumir magistralment el climatòleg rus Mikhail I. Budiko el 1977, citat a l'enciclopèdia *Biosfera*, dirigida per Ramon Folch, «Aquests darrers anys s'ha constatat que l'activitat econòmica dels humans influeix sobre processos naturals de gran abast, cosa que ha desvetllat un interès creixent pels problemes ecològics globals. Encara que les condicions naturals sobre una part important del planeta hagen anat canviant des de fa molt de temps per efecte d'influències antropogèniques, fins a un passat recent aquests canvis no constituïen, en el fons, més que una suma de modificacions locals, que s'estenia gradualment per vastes superfícies a conseqüència de l'extensió de l'esfera d'activitat econòmica dels humans. Així, per exemple, la destrucció dels boscos en un continent no influeix sobre l'estat dels d'altres continents, la construcció de preses a tal o tal altre riu no afectava el cabal d'altres rius sense relació amb els primers, etc. Però la situació és tota una altra des del moment que els humans comencen a actuar sobre els processos naturals globals; en aquest cas, l'acció exercida sobre el medi d'una regió pot modificar les condicions naturals en altres regions molt allunyades».

Els límits són globals, doncs, i ja no podem conservar la il·lusió d'anar una miqueta més lluny, allà on el clima no s'haurà modificat, on el mar no haurà pujat tres pams, o on un Niño desbocat no es percebrà. L'escala ho és tot i, en aquest sentit, les fronteres planetàries ens ajuden a copsar com és d'inefugible el nostre impacte al tercer planeta del sistema solar. Ja ho van dir l'ecòleg Peter M. Vitousek i col·laboradors a la revista *Science* al 1997, quan van titular un altre article fonamental de l'ecologia «La dominació humana dels ecosistemes de la Terra».

Arribem al 2023: es publica a *Nature* una nova revisió de l'estudi de Rockström i col·laboradors, però amb una modificació substancial: «Safe and just Earth system boundaries». És a dir: un espai segur... i just. La justícia social, absolutament cabdal a l'hora d'abordar la diagnosi i també les mesures per a revertir la situació actual, havia estat sistemàticament oblidada en aquests grans estudis. La natura té uns límits i també un llindar a partir del qual aquests canvis són profundament injustos en l'aspecte humà. Podem no excedir el llindar biofísic però sí el de desigualtat i patiment humà, i és aquesta una addició fonamental.

L'estudi ha permeat a la premsa amb un titular ben preocupant i molt similar a totes les capçaleres: «Ja hem traspassat la majoria dels límits que fan de la Terra un lloc segur i just». Set de nou límits, per a ser exactes, tot i que s'hagen vist lleugerament modificats des de 2009. Vol dir això que hem empitjorat tantíssim en només uns pocs anys? En part sí, perquè és als darrers quinze anys quan hem accelerat la maquinària més que mai, quan el pes de l'artificial ha superat al dels éssers vius, quan hem abocat quantitats impensables de gasos amb efecte d'hivernacle a l'atmosfera. Però aquest empitjorament sobtat de la nostra situació respecte a les fronteres planetàries respon també a una millora en la comprensió d'aquestes, a la recerca que s'ha fet i a la capacitat de quantificar i modelitzar realitats complexes.

I tot i això, no: no s'esfondrarà el món demà. Molta gent s'ha esglaiat en llegir la notícia: «Set de nou! Estem a punt de la catàstrofe!». I, efectivament, les dades que ofereix l'article són poc esperançadores. Però amb els límits, com amb tot allò que té a veure amb el

canvi global, una part fonamental són els ritmes. Hem de tractar d'allunyar-nos d'un penya-segat que encara no veiem per complet. El col·lapse ecològic no és quelcom ràpid, de pel·lícula de Hollywood, sinó un enrunament a càmera lenta. Inexorable, si no fem res, això sí.

El primer pas, però, està donat. Amb retard, amb una parsimònia exasperant, però sembla que a la fi estem incorporant la noció dels límits al debat sobre el creixement (i el decreixement), la prosperitat, i la nostra presència a aquesta nau espacial que anomenem Terra. Meravellosament proveïda de queviures, però no infinitament. És hora d'aprofitar-los i reconèixer una finitud que ens farà més lliures.

© Mètode 2023

Una finestra que es tanca

23/03/2023

Andreu Escrivà i Garcia

Imatge de PIRO a Pixabay

Em costà triar el nom per a aquesta secció de Mètode, tan difusa i mal·leable, i tanmateix ara em sembla que no en podria haver escollit cap altre. «Diccionaris futurs», en plural; això també és important, car el pervindre no s'escriu només amb un sol manual lingüístic, sinó amb molts. Canvien els mots i, amb ells, els anys que vindran. N'inventem de nous, i això ens esperança, perquè al darrere les lletres hi ha significats profunds que esperen a ser articulats, verbalitzats. El nom fa la cosa si parlem d'imaginar. Recuperem arcaïsmes en desús, relegats fins ara a pàgines grogues o tractats de l'antiguitat, que així i tot encaixen perfectament al puzzle indòmit del segle XXI. Però també, i heus ací el que veritablement em preocupa, estem arrencant pàgines senceres dels diccionaris, negant-

nos paraules per a bastir el camí, esmotxant les branques lèxiques que potser acabarien per florir en mons distints i desitjables.

Què vull dir amb tot açò? Que ja tenim a les mans –a les pantalles, vaja– un nou informe del Grup Intergovernamental sobre el Canvi Climàtic (IPCC). Els farà un espòiler: no diu res nou. Però, compte, que això de cap de les maneres és bo. Més bé al contrari, és la constatació d'un fracàs dolorós i persistent. Ens diu, ens remarca amb insistent urgència, que la finestra per tal d'alentir el canvi climàtic i garantir-nos un futur navegable (tot i alguns temporals i desperfectes al vaixell) s'esvaeix dia rere dia, i cada vegada més ràpid.

El document fet públic aquest març no és sinó una síntesi del darrer cicle d'avaluació de l'IPCC, i inclou els informes publicats pels grups de treball entre 2018 i 2023. És a dir: el lustre al qual s'han produït les grans mobilitzacions pel clima. Hauria estat encoratjador poder constatar una (r)evolució des de 2018, i veure, en retrospectiva, com l'acció climàtica ha fet un gir radical aquests anys. No ha estat així.

L'única fita destacable, més enllà de les manifestacions, la desobediència civil i la protesta al carrer ha estat la covid-19, que feu disminuir un 6,4 % les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle (GEH) al 2020. Però a banda d'això, el que ens trobem –tal i com subratlla l'informe de l'IPCC– és amb uns compromisos que no s'ajusten de cap de les maneres a la realitat que les dades dibuixen. Mentre hauriem d'estar reduint les emissions de GEH a un ritme superior al 8 % anual (per tal d'arribar a 2030 amb una disminució com a mínim del 43 % respecte als nivells de 2019), ens trobem que, segons les polítiques climàtiques actuals, a finals de la present dècada les emissions poden ser fins i tot superiors a les d'avui dia, empentant el sistema Terra cap a un escalfament de 2,8 °C en 2100.

Això implica arrencar moltes, moltíssimes pàgines del diccionari. Amb un escalfament d'1,5 °C ja hauriem de repensar paraules, afegir-hi accepcions i buscar sinònims. Amb un escalfament de 2 °C, el límit superior del que marca l'Acord de París, hem de ratllar substantius i suprimir verbs: hi haurà frases –futurs– que ja no podrem conjugar. Però amb una temperatura global que s'enfile més enllà dels 2 °C ens enfrontem a quelcom radicalment diferent.

No només hi haurà milers de substantius que ja no podrem usar –platja, estiu, marjal, glacera, gamba, carrer...–, sinó que canviaran els topònims –quin Mediterrani? quines muntanyes?– i els verbs prendran nous significats –migrar, cultivar, cremar, (sobre)viure, alenar, suar, caminar, morir–. Canviaran les normes ortogràfiques i les formes de conjugar els verbs. De sobte, no sabrem ni quin terra xafem ni com descriure allò que ens estarà passant. D'això va un escalfament de més de 2 °C: de canviar les normes amb què funciona el nostre planeta i a les quals hem basat tota la nostra existència, tota la civilització humana. Significa reaprendre el significat d'allò que ens envolta, com si arribàrem a un planeta a l'altra punta de la galàxia o estudiàrem un llenguatge alienígena.

L'IPCC avisa: la finestra per tal d'evitar un escalfament inferior a 1,5 °C es tanca acceleradament. Quan ho faça (i aquest és el perill) no ens n'adonarem, perquè la inèrcia del sistema climàtic provoca un decalatge entre emissions i concentració de GEH i també un lapse entre aquest augment de concentració i el de les temperatures. El clima que tenim avui dia, i la pujada de més d'un grau que ja hem certificat, és el resultat de les emissions del passat, no de les d'avui. De la mateixa forma, el que passe demà serà el resultat de les decisions d'avui, d'ara mateix.

Certs canvis, fins i tot alguns dels que estan per arribar i que encara no hem experimentat, són ja inevitables. Però queda molt més per salvar i per lluitar que el que ja hem perdut. Potser hem hagut d'anotar i esmenar unes quantes pàgines dels diccionaris futurs, però encara posseïm un llenguatge ric que podem i devem preservar per tal de mantenir l'habitabilitat del planeta. Serem capaços de llegar-nos a nosaltres mateixos l'esperança i el pervindre?

© Mètode 2023

Negació del futur, defensa de l'avenir

23/03/2023

Andreu Escrivà i Garcia

La crisi d'atenció que vivim avui dia és tan sols un dels símptomes d'aquest neguit que ens formigueja la quotidianitat. / Foto: John Tecuceanu

La nostàlgia de futur de la qual parlava el pintor i cartellista valencià Josep Renau, apel·lant a la possibilitat passada d'imaginar un demà millor però no nat, s'ha transformat els darrers anys en la negació de l'avenir. El present pòstum, concepte inquietant popularitzat per la filòsofa Marina Garcés, ha esdevingut el pentagrama en el qual s'inscriu la realitat. Batega amb un ritme accelerat, un crescendo fòssil impossible de sostenir, però que, tanmateix, ens sembla l'únic ritme possible. El futur és ara l'abocador del present, i allà només hi ha deixalles, misèria i patiment. Qui hi vol

anar?

El setembre de 2021 un grup d'investigadors, encapçalats per Christopher Lyon, de la Universitat McGill de Mont-real, i Erin E. Saupe, de la Universitat d'Oxford, publicaren un article de títol imperatiu: «La recerca i l'acció en canvi climàtic han de mirar més enllà de 2100». Així és. Atrapats entre un present perpetu i les fites temporals marcades pels informes del Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic, en els quals l'augment de temperatura –els famosos llinars d'1,5 o 2 graus Celsius– sempre fa referència al final de segle. Què passarà el 2105? I el 2122? Ja hi ha persones a les escoles, als instituts i també al món laboral que ho viuran. Penseu-hi.

El seu estimulants exercici de prospectiva arriba fins a l'any 2500, una data que sembla de ciència-ficció, però que algun dia arribarà, tal com ara llegim els versos d'Ausiàs March cinc segles després. I ens obliga, més encara amb les troballes que exposen a l'article («Les nostres projeccions per a 2500 mostren una terra alienígena per als humans»), a preguntar-nos quina mena d'avantpassat volem ser. Això és el que s'inquireix Roman Krznaric a *The good ancestor* (editat en castellà com a *El buen antepasado* per Capitán Swing) i és una qüestió cabdal. Allunyat dels postulats d'allò que s'ha anomenat longtermism ('llargterminisme') –una fantasia capitalista bastida sobre el transhumanisme i l'exploració espacial–, Krznaric ens suggereix que pensem més enllà del curt termini que impregna el nostre dia a dia. No només per als nostres fills, en tinguem o no –quina mena de fraternitat és aquesta que trasllada les fronteres de l'avui al món de demà?–, sinó com a ancestre biològic, civilitzador i fins i tot geològic.

La crisi d'atenció que vivim avui dia és tan sols un dels símptomes d'aquest neguit que ens formigueja la quotidianitat. Res no és per a sempre i el present d'indicatiu és l'únic temps verbal que sabem conjugar. Per a recuperar el futur, hem de reconquerir l'ara i despullar-lo de garlandes i manaments: fer-lo nostre, serf de l'avenir i esglaó per al demà. Potser no és casualitat que aquesta aversió a mirar a la dreta del calendari haja coincidit amb una presència desmesurada de la nostàlgia als mitjans de comunicació, productes culturals i discursos polítics. Enyorar el passat és una altra forma d'evitar pensar en allò que vindrà. Però és aquesta una tasca indefugible.

Cal defensar l'avenir amb més eines que no només un optimisme buit i una esperança ensucrada. Cal lluitar socialment i també planificar políticament amb la millor ciència disponible, decidir democràticament, fugir de la tecnocràcia i establir prioritats incòmodes. Assumir que els escenaris són només eines, no un oracle que ens mostra un destí irrenunciable.

Jo, com Renau, tinc també una nostàlgia de futur, d'aquella època en què desitjàvem un món millor perquè el sabíem possible. Se m'escola com un embalum de ferralla per l'esòfag amb cada xifra que certifica la catàstrofe, però això és ara. No demà. Acréixer aquesta fam pel futur serà el que ens retorne un avenir que ha naufragat entre promeses d'infinitud –la festa no s'acaba mai al capitalisme neoliberal– i les flames d'un món en guerra. No és tard.

© Mètode 2023 - 116. Instants de ciència - Volum 1 (2023)

Mobilitat (in)sostenible

15/02/2023

Andreu Escrivà i Garcia

Foto: Michael Fousset (Unsplash)

Espere que em disculpen vostès si empre aquesta finestra virtual per tal de contar-los quelcom que m'ha sorprès, i de quina manera, els darrers dies. És l'avantatge d'escriure per a la virtualitat: el paper té uns temps que, de vegades, impedeix seguir-li les passes a l'actualitat, fins i tot quan aquesta és de l'àmbit personal.

Aquest inici d'any s'ha publicat el meu darrer llibre, *Contra la sostenibilitat* (edició en català amb Sembra Llibres i en castellà amb Arpa Editores). Sense voler convertir aquestes línies en un llarguíssim reclam promocional, sí que voldria aprofitar –si m'ho permeten– el que he après després d'uns quants dies fent un mínim de dues entrevistes diàries. La tesi

del manuscrit és que ja no ens serveix el terme sostenibilitat, donat que la seua banalització i mercantilització l'han convertit en una brúixola avariada que no és capaç d'indicar-nos la senda del futur. Per tal de fonamentar aquesta idea, parle de la nostra relació amb la natura, de les generacions futures, de la petjada de carboni, de la neutralitat climàtica o de l'economia circular, entre moltes altres qüestions. Alguns capítols han cridat més l'atenció que altres, com és normal, i estic ben content pel fet que la tesi principal haja estat ben rebuda, quasi com si fos quelcom surant a l'aire que tothom volia veure per escrit. Però he pogut constatar, després d'una vintena de converses, que hi ha un tema i un de sol que ha aparegut a totes i cadascuna de les entrevistes: el cotxe elèctric. Per què? No n'estic completament segur, la veritat. Però potser puc apuntar alguns motius. Vegem-los.

En primer lloc, el cotxe elèctric és guai. És net. És bonic. És desitjable, lluent, aspiracional, fàcil de conduir. Sabem que el cotxe elèctric serà el futur, així que, si ens en comprem un, en formarem automàticament part. La publicitat, que sobrerepresenta els cotxes elèctrics que componen les gammes dels fabricants, ens ho recorda a tothora: si conduïm un cotxe elèctric farem coses impensades, ens ho passarem rebé i no contaminarem. Qui pot estar en contra d'això?

En segon lloc, ens fa la sensació de ser uns revolucionaris. La mitologia relativa al cotxe elèctric (sobre el qual hi ha documentals que clamen que les petrolieres el van amagar i obstaculitzar durant dècades) ens porta a pensar que, a la fi, formem part de la primera línia del combat climàtic, desafiant a l'oligopoli energètic i a allò que en anglès s'anomena Big Oil. Conduir un cotxe amb motor elèctric és doncs un acte de rebel·lia, un gest activista i alhora compatible amb un sistema capitalista que ens resistim a abandonar. Una mena de lluita quàntica contra el canvi climàtic, donat que hi ha dos estats que se superposen: el de la reducció d'emissions i el del sosteniment d'un sistema inherentment insostenible.

Finalment, diria que hi ha un cert element de perversa inevitabilitat. Al remat, si volem moure'ns de forma sostenible i no tenim alternatives estructurals, com un transport públic de qualitat o carrils bici segurs i connectats, quina eixida tenim? Agafar el cotxe, però fer que aquest siga com més «verd» millor. El cotxe elèctric cobreix doncs una demanda que va més enllà del desig individual, i es troba condicionada per les estructures col·lectives. Aquest és el seu gran triomf, que no és en absolut casual.

Però comencen a aparèixer esclatxes al discurs i la percepció, i és potser per això pel que suscita tant d'interès. Les contradiccions, ara que la tecnologia ja no és experimental i les empreses volen democratitzar-la, són cada vegada més evidents. Com pot ser que la Direcció General de Tràfic atorgue l'etiqueta «0» (zero emissions) a cotxes de més de dues tones, que consumeixen quinze litres cada cent kilòmetres i costen més de 100.000 euros? Per què les persones que no es poden pagar un cotxe elèctric (o ni tan sols un cotxe) han de sufragar amb els seus impostos els punts de recàrrega que s'estan posant als centres comercials, i dels quals se'n beneficiaran també els que conduïsquen cotxes de luxe hipercontaminants? Canvia en alguna cosa que el motor del cotxe mute de gasolina a elèctric si el vehicle privat continua ocupant el mateix espai a la ciutat? Quin és el veritable cost de la fabricació d'aquests vehicles, que empen molts minerals crítics que també ens faran falta per a la transició energètica? I, ara que en parlem tant, d'energies renovables i territori, quin sentit té emplenar el medi rural de plaques solars per tal d'alimentar els vehicles privats de les ciutats que no canvien el seu model de mobilitat?

Heus ací la paradoxa final: el cotxe elèctric representa l'últim intent per tal de mantenir un model de mobilitat insostenible. El canvi real no serà tecnològic, sinó urbanístic. Ciutats més lentes, amb voreres per on es puga passejar o jugar a l'espai recuperat que ocupaven carrils buits i places de pàrquing. Més i millor transport públic, accessible i inclusiu, el transport més social que tenim i que hem de saber potenciar. Trens i autobusos de qualitat també entre ciutats i pobles, en comptes de desconnectar-los i deixar les quatre rodes com a única opció.

Potser la pregunta es repeteix perquè, darrere de la màscara de la sostenibilitat, la insistent aposta pel cotxe elèctric exhibeix el seu únic propòsit: sostenir a la indústria automobilística, aquella que ens ha enganyat amb les emissions i que ens ha furat espai comú i compartit. El cotxe del futur serà elèctric i serà més net, d'això no en tinc cap dubte. Com tampoc que el model de mobilitat no estarà basat al vehicle privat, i que les gàbies de metall que obturen les artèries urbanes seran, si fem les coses bé, un nombre que minvarà any rere any.

© Mètode 2023

Cultura científica

11/01/2023

Andreu Escrivà i Garcia

Foto: Direcció General de Joventut de Catalunya

El propassat dia 2 de gener l'Agència Estatal de Meteorologia, AEMET, compartia un tuit al qual condensava l' excepcionalitat climàtica de 2022. Allà es podia llegir que 2022 ha estat l'any més càlid a Espanya des de –com a mínim– 1916, i que la diferència respecte als immediats seguidors (2017 i 2020) és més que notable. També s'hi afegia que és la primera vegada que la temperatura mitjana anual supera els 15 °C i que, fins a 2011, no s'havia arribat mai a 14,5 °C. El text es completava amb una gràfica, on es podia observar la tendència d'escalfament (innegable), i el terrorífic esglaó que suposa 2022 és ben visible.

No vaig poder resistir la temptació d'entrar a les respostes de la plujada. Un patró comú entre els qui qüestionaven les dades

saltava a la vista: tots eren homes. Aquests homes, enutjats i convençuts de posseir la veritat absoluta, li explicaven a l'AEMET (a l'AEMET!) quins factors podien alterar el clima, o negaven la validesa dels registres, adduint que ells tenien gràfiques que els desmentien. Altres responien que la mateixa AEMET reconeixia que a 1916 feu més calor que a 2022, o bé que era ser extremadament presumptuosos pensar que els éssers humans podíem canviar el clima terrestre. Alguns parlaven d'un augment de gel a Groenlàndia, fet que desmentiria el relat «dels qui viuen del canvi climàtic».

Aquesta mena de comentaris no són nous per als divulgadors del canvi climàtic. Responen a perfils clàssics de negacionistes o retardistes, que hem pogut observar també a la crisi sanitària de la covid i que comparteixen el rebuig de la ciència que ells anomenen «oficial», la magnificació de dades que aparentment contradueixen el relat «acceptat», les acusacions de conspiracions i agendes ocultes, o múltiples fal·làcies argumentatives. He de reconèixer que, tot i saber de la seua existència, sempre em sobta i m'altera trobar-me'ls en públic. Em pertorba veure a qui no sap de la matèria permetre's el luxe d'alliçonar a un organisme de recerca i anàlisi, o invocar el mètode científic per a rebutjar qualsevol coneixement que no encaixe al seu estret espai mental.

Part d'aquests comportaments s'expliquen pel conegut com a efecte Dunning-Kruger, que és el biaix cognitiu pel qual les persones amb pocs coneixements sobre un tema sobreestimen la seua capacitat, i es pensen que poden discutir en un pla d'igualtat amb qui realment domina la matèria. Però no només és això: hi ha, a la societat, un desconeixement transversal, profund i ben palès de la ciència. I encara més greu és potser l'acceptació social que té aquesta ignorància.

S'imaginen què haguera passat si la RAE hagués piulat un fragment d'un llibre de Quevedo, Delibes o Alberti, i a les respostes trobarem qui en dubtara de l'autenticitat, de la vàlua de l'obra, dels interessos ocults de la Real Academia o fins i tot que Delibes, Quevedo i Alberti hagen estat persones reals? El que resulta inimaginable a l'àmbit habitualment percebut com a «cultura» és el dia a dia dels qui divulguen ciència. Com va dir una viròloga a l'inici de la pandèmia, quan començaven a aflorar els negacionistes que qüestionaven dades, recomanacions i mesures d'emergència (i després, les vacunes), «Déu meu, pobres climatòlegs, si heu hagut d'aguantar açò durant anys! Ara us entenc».

Crec que la cultura és una, no dues. Que tan culte és qui entén el mètode científic o té coneixements de biologia, química o física com qui recita versos de memòria, sap d'escultura o ha visitat múltiples museus de pintura.

Tanmateix, continuem estacats al llot de les dues cultures descrites per C.P. Snow. La ciència és vista com una garlanda prescindible o una ferramenta utilitarista al millor dels casos, i la cultura, amb majúscules, és allò que hem après a l'assignatura de llengua i literatura o història de l'art. De què parlen els suplementes «culturals» dels periòdics?

Per a fer front a l'emergència climàtica no només cal educació ambiental i valors cívics: és bàsic, fonamental, prestigiar la cultura científica i elevar el nivell de comprensió de la ciència per part de la societat.

© Mètode 2023

Utopies possibles

28/11/2022

Andreu Escrivà i Garcia

Jardí de l'antic llit del riu Túria. Fotografia: Jesús Císcar

Poques paraules són més simbòliques –i més necessàries– que utopia, si del que hem de parlar és de diccionaris per a confegir futurs. És una paraula que, s'esmente directament o no, sempre està present i sobrevola la conversa, des de la referència a Tomàs Moro o al socialisme utòpic del segle XIX, fins al petit conte de Galeano. Pensadors i pensadores com Layla Martínez, Erik Olin Wright, Eric Holthaus i altres l'analitzen des d'una perspectiva epistemològica, sociològica o climàtica. Tanmateix, i tot i el coneixement acadèmic que s'està bastint sobre la qüestió, sembla un d'aquells casos que, malauradament, no tenen una translació al món real ni al debat ciutadà.

Fa un cert temps em van contar una anècdota que ho il·lustra a la perfecció. Faig un descàrrec de responsabilitat sobre la veracitat de la mateixa, perquè se non è vero, è ben trovato. Diuen que al 2019 un voluntari de la campanya de Jeremy Corbyn, el candidat més a l'esquerra que ha dirigit el partit laborista en dècades, es plantà –com era habitual– davant d'una casa per tal d'explicar el seu programa electoral. Quan li van obrir la porta, el voluntari va començar a explicar les polítiques que Corbyn volia posar en marxa, i en què es traduirien per al barri, la ciutat i la comarca. L'home que l'atenia assentia però, quan al final del míting unipersonal, el voluntari li preguntà amb un somriure si podria comptar amb el seu vot, l'home va dir que no. Votaria els conservadors. Perplex, el voluntari li preguntà per què, si semblava estar d'acord amb tot el que li havia anat contant. «I tant que ho estic! Em sembla fantàstic», va respondre. I afegí: «Però això, senzillament, no es pot fer. És irrealitzable».

Vet aquí un dels grans dilemes del nostre temps. La clau de volta de la transició ecològica. Com resumeix l'antropòleg Emilio Santiago: «La gran tragèdia del nostre temps és que allò que és ecològicament necessari és gairebé políticament impossible». Ens sembla que tot el que ens convé, que desitgem o que senzillament ens cal per tal de garantir-nos un futur habitable és completament

impossible; una fantasia sense cap capacitat d'esdevenir realitat. Aquest és el gran obstacle per tal de materialitzar propostes i estratègies: que ens fa por pensar-les, perquè estem convençuts que mai no les veurem transmutar-se en quotidianitat.

I si estem equivocats? I si tenim utopies a l'abast de la mà, sense saber que ho són? I si potser no podrem filar mai futurs perfectes, però sí verds i humans?

El riu de València no és un riu. Des de fa quaranta anys és un jardí de vida, que ha anat expandint-se i ara és l'engronsador on València estira les cames, on paeix el dinar, fa esport, s'enamora i festeja, celebra aniversaris i fa pícnic d'amics. És el parc més llarg d'Europa, el més valorat a Google (si és que això vol dir quelcom) i l'artèria verda que connecta tota la ciutat, a peu i en bicicleta. Però quan es va haver de decidir què fer amb l'antic llit del riu Túria una vegada se'n va desviar el caixer, arran de la riuada de 1957, el resultat podia haver estat un altre. Una autopista de deu carrils, per exemple; sorollosa, inhumana, contaminada. Tanmateix, voilà, en comptes d'aquell malson motoritzat tenim un jardí meravellós, incliusiu i saludable. Una utopia front a una distopia. Tan clar com real. Fixem-nos-hi més, perquè tenim al nostre voltant petites utopies que ens haurien semblat impossibles fa només uns anys. Traguem les utopies dels llibres de fantasia i també les distopies de les pel·lícules de ciència-ficció; inscrivem aquelles de nou als desitjos i esperances personals, a l'activisme, a la política; també a la ciència, és clar. La realitat és mutable i complexa i la victòria mai no serà completa. Com deia Galeano, potser no hi arribarem mai, però se hace camino al andar, que postil·laria Machado.

© Mètode 2022 - 115. Bellesa i natura - Volum 4 (2022)

El miratge nuclear

03/10/2022

Andreu Escrivà i Garcia

Johannes Plenio

Als darrers mesos s'està produint un revifament del debat nuclear. L'escalfament global alimenta luxuriosament els desitjos i propostes dels qui veuen l'energia nuclear com una solució i es rebel·len contra la mala premsa, les moratòries i els vetos polítics. Tenen raó? Hem rebutjat aquesta forma de generar energia per raons sense base científica i per motius ideològics, com afirmen sense treva els seus defensors?

Primerament, una anotació breu sobre la ciència i la política. Sempre cal desconfiar dels qui diuen buscar el millor per a la societat adduint que «la ciència», aquella entelèquia de cita convenient, els dona la raó. La ciència no es produeix en el buit, i per bé que certes troballes científiques o lleis fonamentals no siguin mal·leables, la

recerca està sotmesa a l'empremta humana: les dèries personals, les constriccions econòmiques i el mandat social o jeràrquic. Qui diu fer les coses «sense ideologia» el que no vol és confessar quina és la seua, que massa sovint tendeix a ser una de ben particular.

L'energia nuclear és segura; molt més que el gas natural, el petroli o el carbó. Causa moltes menys morts per potència instal·lada que aquelles, de lluny. Sí, fins i tot incloent Txernòbil o Fukushima en l'equació. Dir això, sospite, ja em converteix en pronuclear en certs ambients. Però les coses com són: aquesta qüestió, la de la seguretat, és del tot supèrflua en els càlculs que ens ocupen.

La Unió Europea ha decidit que l'energia nuclear és verda (i el gas també, però aquest és un altre tema) i els adalils d'aquesta, alineats amb l'espectre polític que va de la dreta a l'extrema dreta (correlació és causalitat?), han ensumat que era la seua oportunitat per a fer-se escoltar. Potser vostès pensen que, en efecte, tenen raó, i que poca rellevància té si és un partit o un altre qui dona suport a la reactivació nuclear. Però el cas és que hi ha una connexió hialina que resumiré amb el fet que, a inversions lentes i caríssimes (com és el cas de les nuclears), només hi poden competir les grans empreses de l'oligopoli energètic. I només ho faran si l'Estat –del qual malparlen quan les regulacions no els venen de gust però a qui recorren si les coses van mal dades– els garanteix que cobrirà pèrdues i accidents. Per no mencionar que les nuclears tenen un potencial enorme d'albergar corrupteles diverses, atesa l'envergadura i els sobrecostos recurrents i mastodòntics.

Les centrals nuclears són molt lentes de planificar i construir, extremadament cares, i es basen en un recurs finit, l'urani. Això les desqualifica immediatament per a ser un puntal de la transició energètica, que ha de ser ràpida (recordem que segons l'IPCC cal una descarbonització dràstica abans de 2030), viable econòmicament i renovable. I també, i no menys important, democràtica. El desplegament de panells solars o aerogeneradors té la capacitat, si es fa bé, d'incloure les demandes, expectatives i visions d'aquells que habiten el territori on es farà. És una energia sobre la qual es pot decidir, que es pot implantar a xicoteta escala, a terrats, parcs urbans o solars, i que també permet revertir l'ús del sòl si en un parell de dècades decidim que allà volem cultivar encisams o encabir-hi uns gronxadors. La nuclear, no. Perpetua un model caduc, fòssil, centralitzat, que atorga els beneficis a les grans empreses que ens han ficat en aquesta dissort climàtica. Enforteix unes estructures de poder antidemocràtiques i classistes, tot potenciant la desigualtat, erosionant els principis democràtics i obviant el cost d'oportunitat d'aplicar altres polítiques energètiques o socials. És, en definitiva, profundament ideològica. Qui ho havia de dir!

© Mètode 2022 - 114. Un món, una salut - Volum 3 (2022)

Falles folles fetes foc (i fum tòxic)

10/03/2022

Andreu Escrivà i Garcia

Foto: Andreu Escrivà

Les Falles són una festa única, d'una espectacularitat que admet poques comparacions al nostre país. Representen a la perfecció aquella ufana exuberància valenciana, múltiple i calidoscòpica, que ressona amb les bandes de música i floreix amb una pirotècnia multicolor. Tanmateix, tenen una naturalesa dual, car són alhora el refugi d'un humor sense engruna de gràcia, de l'atac polític i ideològic que ultrapassa els llindars de la sàtira i s'endinsa al territori del mal gust i la persecució personal. També han estat la zona d'esbarjo de la incultura més feridora, aquella que covava l'autoodi per tal d'inocular-lo entre bunyols i caixes de tro de bac. Però ara, sobretot, el futur de les Falles passa pel fum, aquell fum negre

d'una densitat maligna i tova que exhalen a la cremà els ninots de suro blanc.

A les Falles de setembre de 2021 es produí una conjunció astral els efectes de la qual ningú no va saber predir: el sol no s'havia amagat del tot quan es cremaren les falles infantils, més d'hora que d'habitud pel toc de queda imposat per la COVID-19. Horabaixa i cendra metzinosa, doncs. Fumerals d'una negror impol·luta s'enfilaven arreu, guilloixant símbols de toxicitat vaporosa a l'aire d'una ciutat que s'ennuegava amb la combustió sempre esponerosa dels monuments fallers. Sempre hi havia estat, el verí gasós, però mai no s'havia vist amb tanta claredat. Les xarxes socials es van emplenar de testimonis gràfics i molta gent va començar a qüestionar-s'ho: de veres cal construir la festa amb materials tòxics? És imprescindible engalanar-la amb el colofó del fum cancerigen com una inevitabilitat logística o pseudohistòrica? No, per descomptat.

Si volem que les Falles no només pervisquen al segle XXI, sinó que puguen participar de l'escriptura d'aquest futur compartit pel qual lluitem, han de ser capaces de reformular la seua relació amb la salut de la ciutadania en tres eixos fonamentals.

«Aquest fum extremadament tòxic és una vergonya i un estigma per a una festa que ostenta la distinció de Patrimoni de la Humanitat»

En primer lloc, cal abordar de forma valenta la contaminació acústica. L'evidència científica que relaciona distints trastorns de salut i malalties cròniques amb nivells elevats de soroll (o fins i tot moderats) és creixent i cada vegada més sòlida. La pirotècnia i la música són parts fonamentals de la festa, però no tenen per què ser-ho de la vida de la immensa majoria de la ciutat durant més de dues setmanes. I cal fer esment dels gossos i gats, que pateixen amb severitat i dolor un ambient extremadament estressant.

En segon lloc, les Falles són una eina potentíssima per tal de repensar l'espai públic d'una ciutat. Quin goig és veure els carrers tallats i poder caminar-hi sense vehicles, redescobrint la ciutat a ritme de vianant! Nogensmenys, s'han usat com una arma llancívola i una excusa per tal d'apropiar-se d'un espai públic que ens pertany a totes i tots. I si les convertim en un ariet per tal de redefinir quin és l'espai humà a la ciutat? Segur que n'eixirem guanyant.

Per últim, i tal com encetava aquest article, cal desterrar l'atzabeja com a símbol oficial de la festa i en particular de la cremà. Aquest fum extremadament tòxic, producte de la combustió incompleta dels materials plàstics de les Falles, és una vergonya i un estigma per a una festa que ostenta la distinció de Patrimoni de la Humanitat. L'alternativa no és fàcil, vist que no hi ha un altre material tan barat i mal·leable. Però hi ha iniciatives de falles experimentals i alhora tradicionals: quina innovació tan bonica, tornar a les essències! La solució no és tant optar per la fusta, el cartró o la palla de l'arròs, camins convergents, sinó retornar a una dimensió humana del monument. Desempallegar-se d'una hipertròfia asfixiant i celebrar una festa per a la ciutat, que no l'oculte, que no faça emmalaltir els seus habitants, que sàpiga ser més enllà d'una impossible carrera cap endavant.

© Mètode 2022 - 112. Zones àrides - Volum 1 (2022)

El futur no fa gust de destrat bifaç

22/11/2021

Andreu Escrivà i Garcia

Foto: ArtTower

Escric aquestes línies enmig de la polèmica sobre el consum excessiu de la carn roja; una d'aquelles controvèrsies que agombolen ciència i política com ben poques. Segurament quan vostès llegisquen aquestes línies la polèmica ja no tinga el ressò mediàtic que té en el moment en què em situe davant el teclat, però continuarà tenint, els ho assegure, la mateixa rellevància a l'hora de pensar-nos el futur a aquest planeta que habitem i devorem cada dia. La cosa, els ho refresque, ha anat més o menys així: en primer lloc, el ministre de Consum, Alberto Garzón, llença un vídeo que, més enllà de la qüestionable factura i la idoneïtat del canal emprat, diu allò que fa temps que

diuen els organismes internacionals –IPCC, OMS, etcètera– sobre el consum de carn roja, si bé ho fa amb algunes imprecisions tècniques i errades conceptuals menors. El que diu al vídeo no és nou, ni tan sols per al govern del qual forma part: ja es podia llegir al document España 2050, presentat amb pirotècnia i fanfària només unes setmanes abans. En segon lloc, poques hores després, el

mateix president del Govern desautoritza el seu ministre amb una brometa impropcedent, tot evitant recolzar-lo enmig d'una tempesta d'articles d'opinió, editorials enfurismats i peticions de dimissió.

És gairebé impossible resumir el debat que s'ha bastit al voltant del vídeo del ministre (fet que, potser, més enllà de les seues mancances, en demostra l'oportunitat). Arguments econòmics a banda, menjar carn és una qüestió identitària, vinculada en alguns casos a una masculinitat fràgil que s'exalta quan la qüestionen, però també, en molts altres, a la cultura i receptari familiar, al mateix gust per la cuina, al paisatge i la memòria compartida. Ningú nega que el marc cultural i socioeconòmic siguin dos obstacles fonamentals a l'hora d'arribar al moll de l'os de la qüestió. Però les dades són les que són: la ramaderia ocasiona més del 10 % de les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle. El detall sobre si la dada s'apropa al 14,5 % –controvertida xifra que emana d'un informe qüestionat de la FAO– o al 8-9 % –com clamen alguns ramaders i empresaris del sector– és, al meu parer, impropcedent, i només serveix per a demorar la presa de decisions contundents. Bona part de l'escalfament global prové del funcionament de l'actual sistema alimentari, capaç per si mateix de fer-nos traspassar el llindar de seguretat marcat per l'Acord de París el 2015: 1,5 °C d'increment sobre les temperatures preindustrials. Cal, doncs, modificar-lo com més prompte millor. Part d'aquesta transformació demana disminuir el consum de carn als països més desenvolupats. D'això, no n'escaparem, ens posem com ens posem.

Fa uns pocs milions d'anys, la fisonomia cranial d'un avantpassat nostre va canviar perquè va aprendre a emprar ferramentes i començà a menjar carn crua. Això li va permetre disposar de més temps, nodrir-se millor i la possibilitat d'utilitzar la gola per a emetre sons més complexos. Aquesta adaptació a l'entorn i l'explotació d'un recurs mitjançant la tecnologia li suposaren un avantatge evolutiu, i la resta de la història ja la sabem. Però erraríem, i de quina forma, si pensàrem que aquest comportament incorporat al nostre llinatge fa dos milions d'anys continua representant el mateix paper avui dia. Si ens volem adaptar de nou a un món canviant, persistir en el que ens donà un avantatge en el passat pot no ser la millor estratègia. Al segle XXI, si volem garantir-nos el futur i buscar horitzons de sostenibilitat, hem de tornar a plantejar-nos què mengem. Això sí, amb ferramentes diferents d'una llesca de pedra esmolada... però sembla que amb un cervell ancorat encara a la prehistòria. N'aprendrem?

© Mètode 2021 - 111. Transhumanisme - Volum 4 (2021)

Encara no és tard?

03/09/2021

Andreu Escrivà i Garcia

Foto: Aron Visuals

Encetar una secció no és fàcil. Has d'escollir el tema, el to, el ritme. És gairebé com presentar-se a un grup nou d'amics, tots ells amb aquell punt d'expectació sobre què dirà el nouvingut. En el meu cas potser no hi ha massa misteri; d'algú que es defineix a si mateix com a pesat climàtic es pot esperar que siga pesat, i que el motiu siguin les contínues històries sobre l'escalfament global. Què en podem fer, d'on sorgeix el problema, per què encara estem quiets. També si hi ha motius per a l'esperança, que no l'optimisme.

Fa uns anys em vaig preguntar si ja era tard per a fer front a aquesta amenaça. La resposta, que vaig transformar en llibre, era negativa. Han passat ja cinc anys d'aquell text i la gent m'inquireix: «I ara, Andreu, ara ja és tard?». Ja no puc respondre ni amb la immediatesa ni amb la seguretat de 2016. Ara els números –tossuts– són encara més feixucs, i l'exercici d'equilibrisme és més perillós, amb la xarxa de seguretat completament esquinçada. Ara ja és tard per a moltes coses, per a moltes més que fa sis o deu anys. Però per què ens hauria d'impedir això fer alguna cosa per tal d'aturar la crisi climàtica? Que potser no tractaríem de salvar la nostra llar, encara que s'hagués cremat una habitació? El raonament pel qual perdre una part d'una cosa implica que ja no podem fer res per tal d'evitar-ne la destrucció total és absurd si l'apliquem a una casa; i sí, també al clima. No és el mateix viure en una ciutat capaç d'adaptar-se a estius més calorosos i tempestes més freqüents que teletransportar-nos sense anestèsia a Mad Max.

Hem sobrepassat ja l'increment d'un grau respecte de les temperatures preindustrials (les que hi havia a mitjan segle XIX), quan la concentració de diòxid de carboni era un 50 % més baixa que en l'actualitat. Podria parèixer que el potencial per a modificar el clima d'un gas com el CO₂, la presència del qual a l'atmosfera es mesura en parts per milió (ppm), hauria de ser mínim. Tanmateix, l'augment de 140 ppm, una proporció tan minsa que seria com repartir una cullerada sopera d'aigua entre 920 copes de vi, implica ja canvis tangibles i dolorosos a la nostra realitat biofísica. I fins i tot si demà mateix no emetérem cap ni una molècula extra de CO₂ (una fita impossible d'assolir) la temperatura seguiria pujant uns quants anys; la inèrcia del sistema climàtic és enorme. Allò veritablement preocupant, però, no és el que hem emès fins ara, ni tampoc l'esglaó que ha escalat el mercuri als termòmetres d'arreu del món. Allò que ens hauria d'angoixar és el que se'n diu pressupost de carboni.

Imagíneu un equip de futbol que té una temporada desastrosa. A deu jornades del final les matemàtiques de la classificació són ben clares: no hi ha salvació possible i la temporada vinent jugaran a la divisió inferior. Si guanyaren tots els partits que els resten, no els suposaria cap diferència: una vegada has caigut al pou del descens ja no en pots eixir. Ara tenim un problema idèntic amb la lliga climàtica. Ens queden uns pocs centenars de gigatonnes de diòxid de carboni per emetre abans de certificar el nostre descens climàtic. Una vegada tancat aquest pany, ja podem marcar tots els gols energètics i ecològics que vulguem, que seran irrelevantes. Llavors sí. Llavors serà tard per a evitar un canvi climàtic catastròfic, capaç de retroalimentar-se sense la nostra intervenció i difícilment controlable.

Però avui encara no ho és, i per això aquesta secció es diu «Diccionaris futurs». Perquè l'avenir no està imprès encara, i les paraules les escollim nosaltres, dia rere dia. Perquè podem guarir-nos i preservar molt més del que hem perdut. Perquè aquesta, la del canvi

global i la transformació a la qual ens obliga, és la història més humana i apassionant del segle XXI. I què millor per construir-la que un diccionari amb paraules carregades de futur, ciència i esperança.

© Mètode 2021 - 110. Crisi climàtica - Volum 3 (2021)

Estem en emergència climàtica?

06/03/2020

Andreu Escrivà i Garcia

Moment de la marxa pel clima celebrada a Madrid el 6 de desembre de 2019. Des del pont Enrique de la Mata Gorostizaga es va penjar un cartell en anglès que deia: «Només vuit anys fins 1,5 °C. Com us atreviu?». / John Englart

Què pensarien si jo fora el seu company de treball i els diguera que hi ha un incendi a l'edifici, però em veren continuar amb la meua feina com si res? Probablement, que tracte de gastar-los una broma (sense massa gràcia), o que em calen un parell de cafès més, per tal d'acabar-me de despertar. I també estic segur que, a la pròxima vegada que jo donara alguna alerta, no se'n refiarien massa. Que no li atorgarien importància, perquè segurament –

pensarien– deu ser alguna alerta sense fonament, de nou.

Amb el canvi sobtat de canvi climàtic per emergència climàtica en la terminologia emprada en els mitjans de comunicació, però també en moltes institucions, s'ha volgut fer un pas endavant a l'hora de comunicar què suposa l'escalfament global. Vestir-lo amb la dimensió temporal adequada. Vista la nostra lentíssima i poc ambiciosa reacció, calia provar noves estratègies, i les paraules importen. Per exemple, escalfament global té més ganxo emocional que canvi climàtic, segons diferents estudis. Ara, tot i que la intenció era bona i naix d'una reflexió crítica del món del periodisme i la comunicació ambiental, la incorporació de la paraula emergència genera dos problemes complexos de resoldre.

El primer és purament comunicatiu. El procés que provoca aquesta urgència és i serà sempre un canvi al clima. L'emergència climàtica és la dimensió humana, civilitzadora, allò que es deriva de la pujada rapidíssima de les temperatures. Però no són sinònims, i es corre el perill, com ja va passar quan es va popularitzar canvi davant d'escalfament, que certs sectors hi vegem una estratègia quasi de màrqueting, com si es tractara d'ocultar les inconsistències científiques. Cal atiar la presa de consciència social, però no podem desentendre'ns de la divulgació científica.

El segon és més greu, i té a veure amb l'exemple que he posat al principi. Declarem l'emergència a països, autonomies i ciutats: d'acord. Perfecte. I ara? No hi ha hagut cap govern que haja pres mesures dràstiques enfront del canvi climàtic una vegada declarada l'emergència. De què val, doncs? Per a què ho han fet? La banalització de l'emergència climàtica comportarà, com a la falla d'Esop, que ningú faça cas quan cridem «Que ve el llop!». Això de fer una declaració institucional no ens serveix, i la manca d'accions el que transmet és que, en el fons, això de l'emergència climàtica és postureig (obras son amores y no buenas razones). Que ens importa fer-nos la foto, quedar bé, pujar-nos a l'onada de sensibilitat pel medi ambient, però, ai!, actuar és complicat: demana renúncies, obliga a pactar i també a enemistar-se. Però o l'emergència basteix un nou marc que possibilita accions disruptives en temps rècord o no és emergència.

Aquesta dissonància entre el que diem i el que fem s'ha plasmat en la COP25 de Madrid com enlloc. Allà, després d'un any sencer de mobilitzacions pel clima, s'hi esperava un acord ambiciós, per bé que el calendari assenyalava la cimera de Glasgow, al 2020, com el moment en què es definirien les regles de l'acord de París. Però... de veres podem esperar un any sencer si estem en una emergència? Si mes rere mes batem rècords de temperatures, i cada informe que es publica sobre canvi climàtic evidencia que és un procés present, real i en acceleració permanent... ens podem permetre catorze dies de xerrameca improductiva (esponsoritzada, això sí, per les grans empreses energètiques)? Sembla evident que no.

Tenim a penes una dècada per a impulsar una reducció del 50 % de les emissions de gasos d'efecte hivernacle, i menys de trenta anys per reduir-les a zero, en termes nets. Estem, efectivament, en una emergència. Que a ningú li'n quede cap dubte. Però si hi ha alguna cosa que paralitza encara més que no assumir la situació en què ens trobem és dir que la nostra casa està en flames i a continuació posar-nos a mirar, tranquil·lament, la televisió.

© Mètode 2020 - 104. Les plantes del futur - Volum 1 (2020)

Per confeccionar aquest document hem recollit els articles d'Andreu Escrivà i Garcia publicats a la seva secció "Diccionaris futurs", a la revista de divulgació científica Mètode, de la Universitat de València.

Aquest recull comprèn articles publicats entre el 2020 i el 2026.

Col·lecció Documents d'ant n°289